

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ (Կանխիկ վճարելի)
Տարեկան բաժնորդագին 30 ֆրանգ
Վեցամսեայ » 15 ֆրանգ
Եռամսեայ » 7 1/2 ֆրանգ

ԼԵ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 52

1922 ՅՈՒԼԻՍ 26 Դ.
(2.8. 1922 Յուլիս 13)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրները: Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միլիակ գիրքը 2 անգիւն կարծէ. 1 չլրացիրք 5 անգիւն:
Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadié, 17

ԲԱՅՈՒԱԾ Է
ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ԱՐՄԷՆԻԱ”

ԼԵ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

(1922 ՕԳՈՏՈՍ — 1923 ՅՈՒԼԻՍ)

Ամբողջ 38րդ տարեշրջանի (1922 օգոստոս-1923 յուլիս) բաժնորդագինն է 30 ֆրանգ ամէն տեղի համար: Կարելի է նոյն հաշուի համեմատ բաժնորդագրուիլ նաեւ 6 ամսի եւ 3 ամսի կամար:

Նամակ, դրամ եւ այլն զրկել խմբագրին նուրով:

ՊԱՅՄԱՆՈՒԹՅԱՆ Մ. ՓՈՐՔՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

	Ֆր. անդմ.
Ա. Հայ դիւցազնունքի մը	
Բ. տպագր.	40
Բ. — Բ. (Սպառած)	
Բ. « Արմենիա » յուշարար (Ա. տարի)	1,40
Բ. Վրէժ	20
Բ. Թումաս Բոցարիս	20
Բ. Նմոյշներ Մ. Փորթոգալիսի գրած ոտանգարներէն	15
Բ. Մի պոռթկար հայրենասիր (Պուշկինի Յեղափոխութեան ծագման պատմութիւնը)	1,40
Բ. Մի գաղթիք	20

Մարտի 15-էն դուրս զրկուել փոստի ծախքը վճարողի հրատարակողէն:

ՊԱՅՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ԹԱԼԵՍԹ ՓԱՇԱԽ

Հայկեր թայեամ փաշաի սպաննիչ թէ հիւրերանի Պէրլինի մէջ տեղի ունեցած հռչակաւոր դատաւարութեան մասնաժողովին հայերէն թարգմանութիւնն է որ լոյս ընծայած է Վիեննայի Միլիթ. պարտն:

Ամէն Հայ պէտք է կարդայ այս գիրքը մեր պատմութեան մէկ դրուագը կը արժէ:

Գինն է 7. ֆր. Մարտի 15-էն, 8 ֆր. Մարտի 15-էն դուրս: Ուղղորդուել կրնանք Բաժնորդի մեծաքանակ:

Ամէն ապագայի պէտք է կանխիկ վճարուի:

ԲՈՎԱՆ ԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

Արմէնիայի 38րդ տարեշրջանը. — Հայաստան. — Նամակ կիլիկիան (Ատանա). — Լոնտոնի խորհրդակցութիւնը. — Հայաստան եւ Մեծն Բրիտանիոյ ասիական Մօնրօքի վարդապետութիւնը. — Մահագոյծներ. — Հայ ուսանողներ Ֆրանսայի մէջ. — Նամակ Հնդկաստանէն (Կալկաթա). — Մարտի 15-ի անդամահատ լեզեռնակները. — Թիւրքական յուրեր. — «Սուրիան» ինդիլը. — Նամակատուի. — Նոր ստացուած հրատարակութիւններ. — Ծանուցումներ:

ԱՐՄԷՆԻԱՅ 38րդ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Այս թուով կը լրանայ Արմէնիայի 37րդ տարեշրջանը:

Ընկալեալ սովորութեան մը պարտադրութեամբ չէ որ կուգանք մէկ քանի խօսք ուղղել, այս լրագրի թեւակոխելիք նոր տարեշրջանին առթով, մեր ընթերցողներուն. իւրաքանչիւր տարին կը սահի իր 12 ամիսներով, բայց ամէն հեղ իր հետ կը տանի նաեւ մեր կեանքէն մասնիկ մը, գուցէ ամենէն թանկագինը:

Արմէնիան այդ փորձութեան ամենադժնէ տարիներէն մին անցուց իր 37րդ շրջանով. նաեւ կորսնցուց իր պաշտելի հայրը՝ Մ. Փորթոգալիսի հայոց երկրորդ հայրիկը որ անցեալ տարի այս օրերուն արգէն յամբարար, թերեւս անգիտակցօրէն կը դիմէր դէպի յաւերժացման սեմը որ մահ կը կոչուի և որուն պիտի հասնէր երկու ամիս վերջն իսկ, 1921 սեպտեմբեր 26ին:

Ուրեմն 37րդ տարեշրջանը գրէ. թէ ամբողջովին որք ու սգաւոր անցուց Արմէնիան. ահա թէ ինչու մենք զայն կը կոչենք ամենադժնէ տարին:

Գուցէ շատեր կը կտրձեն որ հիմնադրի մահովն իսկ վերջ պիտի գտնէր իր ամենասիրելի ձեռակերտի կեանքն ալ. բայց նա յամառեցաւ ապրիլ խորհրդով թէ մարմնաւոր մահը հապէս հանգրուանն է նիւթի ղէն կեանքին. իսկ անկէ դուրս կայ բարոյական ու գաղափարական

կեանքը որ անմահ է. «Արմէնիա» այդ անդրաշխարհեան միջնորդին մէջ կապրի ու թերեւ իբր ժամանակավրէպ մը՝ կուգէ կենդանի փաստ մը ըստ «Ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ ալ և բանիւ» խառնածային պատգամին:

Նա հաւատացած է որ ազգային նուիրական կոչում մը ունի գաղափարական առաքելութեան մարգերուն մէջ, հայրենասիրութեան ոգին վառ պահելու միակ մտաւարարով. նա 37 տարիներէ ի վեր կը քալէ անվատ առանց անմեղական նեցուկի. առանց կազմակերպուած կուսակցութեան. իր ճանապարհը միշտ փշոտ եղաւ ու տառապալից, որովհետեւ հայ իրականութեան մէջ, մանաւանդ ազգային տեսակէտէն այսպիսի անապատ տեղ մը, հրաշքի պէս բան մ'է գոտ անհատական ջանքերով ի գին բարոյական ու նիւթական անլուր զոհողութեանց թերթ մը հրատարակելը, ապաւի. նա միայն բաժնորդներու ու համակիրներու բարեացակամութեան, փշոտ ճանապարհը գրէթէ անան.

ցանկի դարձած է այսօր. բայց նա դեռ կը տոկայ, կուգէ տոկալ այն հաւատքով թէ մի օր լայն ուղիներ կը բացուին իր առջև, հայրենիքի վերածնութեան արշալոյսին հետ:

Միանցանքի կըսենք անոր համար որ այժմ բոլոր պայմաններ տաքնապալից դրութիւն մը կստեղծեն. փոքրիկ գաղափար մը տալու համար, սա չափ յարենք որ նախապատեւազմական շրջանին հետ համեմատած՝ թերթի միայն տպագրական ծախսը քառապատկուած է առնուազն, արտասահման թերթ շրջելու սակագինն ալ կընապատկուած. այլևս մէկը ի կը մնան անտեսական ալ բոլոր պայմանները Միւնխենի թերթը գրէթէ միշտ նոյն գնով կուղարկուի բաժնորդներուն. միայն անցեալ տարի 10 ֆրանգի չին յաւելում մը եղաւ բաժնորդագինի վրայ, ինչ որ ինքնին ոչինչ է համեմատած անտեսական արդի կացու

թեան հետ. Հակառակ շատերու զարմանքին՝ մենք դարձեալ բաժնորդները կը պահենք 30 ֆրանգ, այն յոյսով որ մեր բաժնորդներ պիտի գիտակցին մեր կացութեան և պիտի ջանան իրենց կարգին ժանդակել «Արմէնիա»ին գտնելով նոր բաժնորդներ և կանոնաւորապէս վճարելով իրենց բաժնորդագինները:

Ուստի թախանձօգին կը խնդրենք մեր բոլոր բաժնորդներէն որ միշտ աչքի տալն ունենալով իրենց մօտ գտնուած ստացագիրներ, պայմանաժամի լրանալու առեւ փութա. ցնեն և նորը որպէսզի խմբագրութիւնս շտապուի առանձին նամակներով մի առ մի յիշեցնել ամենուն իրենց պարտքը. նաեւ կը յուսանք որ մեր բաժնորդներ ի նկատի ունենալով այս թերթի եղանակ զիրքը, իբր անկախ ու հայրենասիրական լրագիր, պիտի ջանան կարելի միջոցներով աշխատիլ անոր տարածման ու զարգացման: Տարեգլխէն՝ օգոստ. ամսէն սկսած բաժնորդագրուողներուն և հինէն պարտք ունեցողներուն «Արմէնիա»ի այս թուով կը շրջենք տպագրութեան նամակներ որպէսզի լեցնելով բաժնորդագին հետ միասին մեզ վերադարձնեն. իսկ անոնք որ յուշագիրներ ստացած են և կստանան, թող բարեհաճին ան. յապաղ մեզ շրջել իրենց բաժնորդագիրները:

Այս պատեհ առթով մեր սրտագին շնորհակալութիւններ կը յայտնենք ամէն անոնք որոնք կը շարունակեն իրենց բաժնորդագրութիւնը և բաժնորդագիրներով ու նուէրներով կը քայլերեն այս լրագրի հրատարակութիւնը. նաեւ խորին շնորհակալութիւն մեր բոլոր աշխատակիցներուն և թղթակիցներուն որոնք իրենց բարոյական աջակցութեամբ գնահատելի ծառայութիւն կը մատուցանեն:

Նոր խոստումներ ընելու հարկ չկայ. մենք պիտի ընենք այն ինչ որ հնարաւոր է մարդկայնօրէն ընել այսպիսի ծանր ու պատասխանատու

գործ մը կանգուն պահելու համար: Թերեւս պիտի ընենք անկարելին անգամ մեր միջոցներու բովանդակ զոհաբերութեամբ, միշտ յայտնու հաւատքով զինուած, միշտ գործի բարոյական արժէքը մեր աչքի առջև ունենալով, առանց հաշուելու այն բոլոր խաթեր ու առաքարներ որոնք ցցուած կը մնան մեր քայ լերուն տակ:

Հայրենանուէր «Արմէնիա»-ն բոլորէն իր սգաւոր ու զննողական մէկ տարին, սգաւոր իր անփութարիներէ կորուստով, սգաւոր ազգային լեռնակա տակ վշտեցով ու հոգեբով:

Հաւատքը թող զօրալիզ ըստ և բոլոր մեր ընթերցողներ թող դառնան անձնուէր հաւատակցներ սրբազան մտաւարարի մը ի խնդիր, միշտ խորհելով թէ կեանքի բուն երջանկութիւնն ու հաճոյքը միայն անձնական ու նիւթական վայելքին մէջ չէ, այլ հանրային կեանքի եռուղիքն ու գաղափարներու յաղթանակին համար մզուած ազնիւ պայքարներուն և կատարուած զոհաբերութեանց մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թէրանի «Նոր կեանք»-ը կը գրէ:

Թաւրիզէն կը տեղեկացնեն թէ հակառակ անոր որ քանիցս դիմումներ կատարուած էին խորհրդային իշխանութեան թողտուութիւն տալու Հայաստանի տարագիրներուն երկիր վերադառնալու համար և մերժուած էին այս դիմումները, սակայն ապրիլ 29ին, բոլորովին անակնկալ կերպով նոյն խորհրդային Հայաստանի իշխանութեան կողմէ յայտարարուեցաւ որ տարագիրները կրնան երկիր վերադառնալ: Յայտարարուեցաւ նաև որ տարագիրները պէտք է ցուցակագրուին Թաւրիզի հիւպատոսարանը և ստանան պատշաճ անցագրեր: Թէ՛ Հայաստանի նախկին կառավարութեան և թէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ կողմէ հրահանգուած է, որ տարագիրները վերադառնան Երկու երեք օրուան մէջ 600էն աւելի տարագիրներ ցուցակագրուած են: Մայիս 2ին յայտարարուեցաւ առաջին խումբին ցուցակը՝ 305 հոգի, որոնք կրնան առաջին առթիւ երկիր վերադառնալ:

Պիտի յայտարարուին նաև երկրորդ և երրորդ խումբերու ցուցակները: Մասնաւոր խօսակցութեան մէջ խորհրդ. Հայաստանի հիւպատոսը յայտնած է թէ հազիւ թէ 20-25 հոգի չպիտի թողաւորութիւն վերադառնալ: Տարագիրներու վերադարձի խնդրին այս լաւագոյն ճանաչարհով լուծուելու պարագան կը

բացատրուի պոլիտիկեան նոր և սիրաշահող քաղաքականութեամբ, և միւս կողմէ իսկապէս Հայաստանի այն սուր և շեշտուած կարիքներով, որ ան ունի մասնաւորապէս մտաւորականներու և մասնագէտներու բացակայութեամբ:

Թէհրան ստացուած, բայց դեռ չճշտուած լուրերու համաձայն, Հայաստան մեկնող տարագիրներու առաջին խումբը Զուլֆայէն արդէն մեկնած է (1):

Թաւրիզ ապաստանող երիտասարդ մը որ իր վերադարձին ամիս մը ապրած է Հայաստան, մեզի հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ:

Հայաստանի ժողովուրդը նուիրուած է շինարար աշխատանքի: Երեւանի մէջ խանութները լեցուն են ապրանքներով: Առևտուրը ազատ յայտարարուած ըլլալով, թէև չափահասներու թիւը աւելցած է, բայց միւս կողմէ առևտրականները չլիաւորաբար Պաթումէն ամէն ապրանք կը լեցնեն Հայաստան, իսկ կառավարութիւնը իր կարգին առևտրականները կենթարկէ պանա:

(1) Սրտանց ծափահարելի է Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան այս որոշումը: Թաւրիզի գաղթականներու վերադարձի մասին: Ամեն ժամանակէ աւելի այժմ պէտք ունինք մեր բոլոր ջանքերով մասնակցելու իրար քով բերելու եւ հայրենիքի վերականգման եղբայրական սիրով շաղխելու զանոնք իբր մէկ մարմին եւ մէկ հոգի: Ոչ միայն Թաւրիզի փախստականները կազատին անել դրութենէ մը, այլ եւ Հայաստանի կառավարութիւնը կրնայ անոնց մէջէն օգտակար ու բանիւրուն լծակիցներ գտնել: Եւ Հայաստանն է որ կօգտուի ընդհանրապէս:

Շատ փափաքելի է որ Հայաստանի կառավարութիւնը դիւրութիւններ ստեղծէ որպէսզի արտասահմանէն ալ մտաւորական ու մասնագէտ ոլորտի կարենան երթալ Հայաստան եւ իրենց կարգին օգտակար դառնալ վերաւոր երկրին, ինչպէս այլ շարժումը սկսած էր նախկին կառավարութեան օրով:

Հայոց միակ յոյսն ու ապաւէնը պէտք է ըլլայ արդի Հայաստանը, ինչ գոյն որ ալ ունենայ: Գոյները կրնան փոխուիլ բայց ամբողջ առաջընթացը կը մնայ նոյնը: Հայաստանի ոգին պէտք է մնայ ու պիտի մնայ միշտ ՀԱՅ: Ի՛նչ փոփոքիկներ ալ որ պայթին, ի՛նչ հեղեղատներ ալ որ կազմուին, յորձանուտներ գոյնան, այդ բոլորը ժամանակաւոր կը դառնան ու Հայաստանը կապի յաւիտեան եթէ Հայեր ուզեն ու գիտնան աջալուրջ գործել, կազմակերպուիլ ու գործնալ: Եւ այս կըլլայ միայն զիրար սիրելով, իրար գործ չխանգարելով եւ ներքին ջլատիչ պայքարներէ խուսափելով:

Հայաստանի խորհրդ. կառավարութիւնը իր հայրենասիրութեան ու պետական ըմբռնողութեան մեծագոյն փաստը տուած պիտի ըլլայ, քաջայերելով ներգաղթելու իր շուրջ բոլորելով հայրենիքի վերականգման ձգտող բոլոր տարրեր, առանց մտածելու ներքին թշնամիներէ վախճալու: Լաւագոյն ձեռնարկեցուցանելու ոչ միայն կրնայ մեղմել թշնամութիւնները, այլ անոնցմէ ամենաընտել սրտակիցներ ու գործակիցներ կրնայ յարուցանել:

զան տուրքերու: ամէն խանութպանի վրայ դրուած տուրքը պիտի վճարուի ոսկիով: Կան խանութպաններ, որոնք ամսական երեք հնչիւն ոսկի կը վճարեն: Ցանքը լաւ արդիւնք կը խոստանայ:

Նախորդ բանակը ամբողջովին ցրուած է և բոլորովին նոր երիտասարդներ զէնքի տակ առնուած են: Կայ նաև ժողովրդական բանակ մը, որ զուտ քովինիստներէ կը բաղկանայ:

Հայաստանի պոլիտիկեան շափազանց հաւատարիմ են իրենց սկզբունքներուն, մինչ Ատրպէճանի և վրաստանի քովինիստներուն մէջ աւելի ուժեղ է ազգայնական ջիղը: Հայաստանի քովինիստները սկսած են զտել իրենց շարքերը: Միևնոյն աշխատանքը կը տեսնուի նաև վրաստանի և Ատրպէճանի մէջ: Մասնաւոր հալածանք չկայ: Կը գնդակահարուին և կը հալածուին զլիաւորաբար անոնք որ կաշառակերութեամբ կը զբաղին, զեղծումներ կրնեն և կամ գողութեան մէջ կը բռնուին:

Դրացի երկիրներու հետ յարաբերութիւնները լաւ են: Երեւանի մէջ մեծ թուով թուրքեր առևտուրով կը զբաղին, կարսի և Էրզրումի շրջաններէն թուրք առևտրականներ կուգան ապրանքներ տանելու:

Կառավարութիւնը կաշխատի բարելաւել նաև պաշտօնեաներու վիճակը, ամսականները վճարելով ոսկիի սակին համաձայն: Հայաստանի դրամը 400 անգամ աւելի ինկած է վրացականէն: Այդ պարագան կը ջլատէ Հայաստանի կառավարութեան տընտեսական ուժը: Հայաստան բացարձակապէս սպառող երկիր մը դարձած է:

Պ. Միասնիկեան Թիֆլիս կը գտնուի, իբրև հերթական նախագահ այն ներկայացուցչական մարմինին, որ կը վարէ Արմկասեան համադաշնակցութիւնը: Երեւանի մէջ իրեն յաջորդած է Լուկաշին (Ս. Սրապիոնեան):

Խօսք կայ մինչև աշուն պիտի պարտադրուի սովիւթական դրամը բոլոր կովկասեան հանրապետութիւններու:

Վրացի քովինիստներ թէև կաշխատին ամէն գործի մէջ ինքնուրոյն ընթանալ, սակայն վերջապէս ստիպուած տեղի կուտան:

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ «յե. զափոխութեան ցուցահանդէս» մը, ուր ցուցադրուած էին բոլոր հին և նոր դրամները, յեղափոխական գիրքեր և յե. զափոխութեան ծառայող թերթեր:

(Ճակատամարտ)

ՆԱՄԱԿ ԿԻՂԻԿԻԱՆ

Ստանա, 5 յուլիս 1922

Յունական մարտանաւը կը շարունակէ պտտիլ Մէրսինի ջուրերուն մէջ:

Յուլիս 2ին Arcturus Serona շահաւոր, որ անգլիական դրոշմակիր կը կրէր և որ 50 խաւական Itala մառքաի բեռան ինքնաշարժեր կը բերէր տաճկական բանակին համար: Կուգայ խարիսխը նետել Մէրսինի նաւահանգիստին մէջ: Գիշերուան ժամը 11-12ին յունական մարտանաւը նաւահանգիստ կը մտնէ և լուսարձակները վառելով կը հրամայէ «Արքիւրիւս Սէրէնա»-ի իրեն հետեւիլ: Նաւը կը հնազանդուի և ուրիշ յունական նաւի մը հսկողութեան տակ կը զրկուի Յունաստան:

Ս.յս մէկ փոքրիկ մարտանաւ սարսափի մէջ կը պահէ, միայն ներկայութեամբ քեմալական իշխանութիւնները և ժողովուրդը:

4 օր առաջ Հաճինի վերապրողներէն հոս հասաւ 10 տարեկան որ մը. ծնողքը քաղաքին առման ժամանակ սպաննուած են: Ղինքը որ ձգած են իբր հովիւ գործածելու համար: Կը պատմէ որ դեռ կա իսլամ ընտանիքներուն մօտ մի քանի Հաճնցի տղաքներ և կիներ:

Երէկ ֆրանսական խնամատարութիւնը 62 հայ որբեր ճամբայ դրադէպի կ.պօլիս ուր Պատրիարքարանը պիտի զանոնք ընդունի: Մեկնեցան «Էլիան» շոգենաւով: Առանձին Ստանաի որբանոցին ամենահասակաւոր սաներն էին մանչ և աղջիկ: Մանչերը այսպէս ազատուեցան զինուորագրութեան վտանգէն:

Արդէն կամաց կամաց կիւրիկի մէջ մնացող քրիստոնէայ որբերը այլուր պիտի փոխադրուին:

ՍԻՓԱՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսիի վարչապետ Տ. ֆուէնքըրէ մօտերա, հաւանաբար օգոս. 1ին պիտի այցելէ դարձեալ Լոնտոն տեղակայուած համար բրիտանական վարչապետ Տ. Լոյտ Ճորճի հետ: Տեսակցութեան նպատակն է Գերմանիայի կատարելիք հատուցումներու և այլ մասին հանած դժուարութեան խնդիրը: Այդ առթիւ պիտի խորհրդակցին նաև յունաթուրք կոռուի միջամտելով Արևելքի մէջ խաղաղութիւնը հաստատելու մասին տակնապէս առաջ իրենց ըրած առաջարկներուն վրայ: Բայց կը կարծուի թէ վերջնական կարգադրութիւն մը չպիտի ըլլայ:

տանք այդ տեսակ կեանքի ասպտ.

Համարում թեամբ և գողգթայի խաչ
իրենց ուսերի վրայ բարձր տանում
են, այն առանձին շրջանք աշխա-
նանում են իսկական մարդկային կոչ-
ման, Տէր հայրը գրուածեց հանգ-
եցնել վրդ-ի կեանքը, թէ ինչքան
իր համեստ ոյժերը ներել են, մի
նեղ շրջանում, հոգևորականին յատուկ
հեղ ու խանութ կերպով, նուիրեց
իւր անձը հայ եկեղեցու և ազգի
նուիրական շահերի պաշտպանու-
թեան համար և թէ նա իբրև ուսու-
ցիչ, իբրև առաջն. փոխանորդ և
խորհրդարանի նախանգամ, ամեն
տեղ եղաւ միշտ հայ գործիչ և շա-
րունակ աշխատեց ազգի բարեխա-
ման համար:

Նոր Զուգայեցի

ՄԱՐՏԵՍԻ ԱՆԴԱՄԱՀԱՏ ԼԵԳԵՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մեր ընթերցողներ կը յիշեն որ
Մարտիլ գտնուող անգամահատ հայ
էգեզնականներուն Ամերիկայէն եկած
նուիրատուութեան մը առթով այն
ատեն ուս գաղափարը յայտնած
էինք թէ շատ նպատակայարմար
չէր այսպէս կցկտուր նուիրատու-
թիւններով հայ լեգեզնականները
սփոփելու գրութիւնը: Արդարեւ գո-
վելի են ամեն կարգի նուիրատու-
թիւններ քանի որ անոնք ազնիւ
օրտերու արդիւնք են, սակայն վերջ-
նական լուծում մը չեն տար բնաւ:
Լուսագոյնը աշխատիլ կըցողներուն
գործ հայթայթելն է կամ միանը-
ւագ դրամագրութիւնը տրամադրելով
զիրենք գործի ձեռնակելու վիճակին
մէջ դնելն է:

Արդ, մեծ գոհունակութեամբ կը
լսենք որ այդ կտրիճ լեգեզնական-
ներէն մին, կեսարացի Տ. Բարսեղ
Գաղանճեան, (մէկ ոտքը ծունկէն
կտրուած) Հայու զմայելի կորովով
ձեռնարկած է միւս միանակ գործի մը
որ կրնայ ոչ անգամահատներուն ալ
նախանձը շարժել: Նա այլևս ան-
հարկին գտնելով ներկայ տագնա-
պալի օրերուն մէջ ընտանիքով ապ-
րիլ քաղաքին մէջ, ամէն գոհուն-
թիւն ու աշխատանք յանձն առնելով
վարձած է Մարտիլի շրջականները
գտնուող ագաւակ մը և պիտի ջա-
նայ իր ճակտի քրտինքով ապրիլ ու
ապրեցնել իր կիներն ու զաւակը,
ցոյց տալով որ ինք ոչ միայն քաջ է
եղած պատերազմի դաշտին վրայ այլ և
հերոս մ'է կեանքի պայքարին մէջ:

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ
իսկապէս այս լեգեզնականի ըրածը
յանդգնութիւն մըն է և արժանի
ամէն գնահատման ու օժանդակու-
թեան. օժանդակութիւն կրսնք,
որովհետեւ պարզ է թէ ագաւակ մը
իր սկզբնական շրջանին մէջ պէտք
ունի գրամագրութիւն մը ինչ որ կը
պակսի մեր կտրիճ հայրերին: Այս
պարագային վրայ կուգէինք հրաւի-
րել մեր հայրենակիցներու ուշադ-
րութիւնը. ի հարկէ Հայեր հպար-
տութեամբ պիտի լսեն այս եղելու:

Թիւնը և սիրով ու հաճոյքով պիտի
ուզեն օժանդակել որպէսզի մեծ նա-
խաձեռնութեամբ սկսուած այս ազ-
նիւ գործը յաջողութեամբ պսակուի
ու զարգանայ:

ԹԻԻՐԲԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Էնկիւրիի ազգային ժողովը քը-
ւեարկեց Յայտարարութիւն մը որ
խիստ կերպով կարտայայտուի փոքր-
Ասիայի մէջ Յոյներու կատարած շար-
ժումներու մասին և կը քննադատէ
դաշնակիցներու վարած քաղաքա-
կանութիւնը Արեւելի մէջ. Յայտա-
րարութիւնը կամբաստանէ դաշնա-
կիցները իբր խոտմնազանց և դաշ-
նագիրներ բռնաբարող:

Յայտարարութիւնը հեռագրով
ղրկւած է փարիզի քէմայական ներ-
կայացուցիչն որպէսզի յանձնէ ըս-
լոր քաղաքակիրթ երկիրներու խոր-
հըրդարաններուն և եզրկատարի,
Թիւնիզիի, Ալժերիի ու Հնդկաստա-
նի մասունքին:

ՍՈՒՐԵԱԶԻ ԽՆԴԻՐԸ

Յուլիս 20ի հինգշաբթի օր հե-
աքքրական դատավարութիւն մը
սկսաւ Էքսի մէջ, Պուշ տիւ Ռոնի
ոճրագատ ատենին առջև:

1920 մայիս 6 7ի գիշեր Բաքէ
ընկերութեան «Սուրիւհ» նաւը կը
թողուր Պաթումի նաւահանգիստը:
400ի մօտ ճամբորդներ կը բերէր
կ.պօլիս և Մարտիլ: Նաւը ճամբայ
երկելէ 2 ժամ վերջ նաւուն մէջէն
30ի չափ զինուած աւազակներ յան-
կարծակիի բերելով նաւապետն
ու սպաները և ատրճանակներով
սպանալով բոլորին, կողոպտեցին
ճամբորդները իրենց դրամներէն,
զարդեղէններէն և այլ թանկագին
իրեքէ: Ճամբորդողներուն մէջ էր
նաև դաշնակիցներու կողմէ իբր
ներկայացուցիչ Հայաստան զրկուած
ամերիկացի զնդապետ Հասքէլի տի-
կինը որ բոլորովին կողոպտուած էր:
Նաւը այս դէպքի ատեն կը գտնուէր
Հաղիստանի եզերքներ, Տրապիզոնի
և կուրիի միջև: Աւազակներ իրենց
գործը լրացնելէ վերջ գողոններով
բռնաւորուած մեկուկով մը հեռա-
ցան «Սուրիւհ»էն և աներևութա-
ցան մթութեան մէջ: Դովահէններէն
9 վրացիներ վերջէն ձերբակալուելով
յանձնուած էին ֆրանսական արդա-
րութեան, դատուելու համար. դա-
տավարութիւնը տեղի ունենաւ բա-
ւական ազգայնորդ կերպով. ամբաս-
տանաւորներու պաշտպան փոտա-
բան էր Տ. Մ. Մուրէ:

Ամբաստանաւորներէն 4 հոգի
անպարտ ճանցուեցան. մնացեալնե-
րը ենթարկուեցան արտաքսման և
այլ պատիժներու:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մոնթելիէ Ս. Յ. — Մատնանշուած
պայմաններու մէջ գրութիւններ սի-
րով կընդունուին, միայն ըլլան հա-
կիրճ ու շահեկան:

ՆՈՐ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Délégation de la République armé-
nienne. — L'Arménie au point de vue
économique. Paris. 1922.

Հայաստանի Հանրապետութեան պատ-
ւիրակութիւնը բարեգէպ գաղափարը ու-
նեցած է լոյս ընծայելու այս վաւերա-
գրական թանկագին աշխատասիրութիւնը
որ չնմանի ցարդ հրատարակուածներուն
և Եւրոպացիներուն համար բոլորովին
նոր լոյս մը կը սփռէ Հայաստանի մասին:
Յարգ լոյս տեսած բրտականտի գիրքերը
մեծ մասով կոտորածներու, հալածանքնե-
րու և ատոնց պատասխանատուներու մա-
սին եղած պատմութիւններով լեցուն էին:
Իսկ վերոյիշեալը բացառաբար կը ծանրա-
նայ Հայաստանի տնտեսական գիրքին ու
կարելիութեանց մասին. ցոյց կուտայ թէ
ի՛նչ կարգի հանքեր, ջրային զօրութիւն-
ներ, երկրագործական մշակելի ու մշակ-
ւած հողեր, հաղորդակցական ճամբաներ և
այլ հարստութիւններ կան Ռուսահայաս-
տանի և Տաճկահայաստանի մէջ: Մանրա-
ման կերպով նշանակուած են իւրաքան-
չիւր քաղաքի զանազան արտադրութիւննե-
րը և այլն: Պատուիրակութիւնը իր այս
գրքին համար օգտուած է Մայիլեան եղ-
բայիներու կատարած ուսումնասիրութե-
նէն: Ինչպէս յայտնի է, Հայաստանի
նախկին կառավարութեան օրով, Պաթումի
Մայիլեաններ գիտական-տնտեսական ար-
շաւախում մը կազմած էին Հայաստանի
հարստութիւնները քննելու և անոնց հա-
մեմատ գործարաններ հաստատելու համար:
Գթաղաբար 1920ի պատերազմը և կա-
ռավարական փոփոխութիւնը պատճառ
եղան որ կիսատ մնաց այս շատ գովելի ու
օգտաշատ ձեռնարկը:

Սոյն գիրքը թանկագին տեղեկագրութիւն-
ներէ գատ կուտայ հակիրճ կերպով և հայոց
պատմութիւնը իր բոլոր քաղաքական
դարձուածքներով: Մէկ խօսքով պատուա-
կան և պատուաբեր աշխատասիրութիւն
մ'է:

«Հայաստանի Ձայն». Գրական, քաղա-
քական շարաթաթերթ: Տնօրէն-հրատա-
րակիչ՝ Տօթ. Նեվրուզ:

(Յուլիս 20ին փարիզի մէջ սկսաւ լոյս
տեսնել այս շարաթաթերթը որուն նշանա-
բանն է Անկախ Միացեալ և Դեմօկրատիկ
Հայաստանի պահանջը: Նա ջերմ հա-
ւատք ունի որ մի օր Հայաստանը կը
վերականգնի իր օրինաւոր սահմաննե-
րուն մէջ. ուստի ինքն ալ կուգէ աշակցել
այդ ազգային հաւատքի իրականացման
համար: Բաժնորդագիրն է տարեկան 50
ֆր. վեցամսեան 30 ֆր. Եւրոպա և այլ
երկիրներ 55 և 32 ֆր.: Ամերիկա 5 տր. և
3 տր.: Խմբագրութեան և վարչութեան
վերաբերեալ ամէն գրութիւն, դրամ և
չէք ուղղել:

Dr. Nevrouz
7, rue de la Chine. Paris (20e)

Յանդուրին կը մաղթենք մեր նոր
պաշտօնակցին:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐԳԵՐ

Արմէնիայի գրասենեկին մէջ ծախու-
գտնուին, ի միջի այլոց, հետեւեալ հրատարա-
կութիւնները: Փակագծի մէջ նշանակուած
գրները Մարտիլէն դուրս գրկուելու համար
են, փոստի ծախքը մէջը հաշուած: Յան-
նարարուած (recommandé) ծրարով ստա-
նալ ուղղող պէտք է ատորալ փոստի ծախքը
վճարէ որ է 35 սանդիմ, 1 կրամէն ըս-
կած մինչև 2 քիլոնոց ծրարի համար:

Մօրիս Մէթերլինկ. — Իշխանութիւն
Մայլէն (Թատերգութիւն հինգ արար)
Թարգմ. Վ. Գեորգեան. (Աշխարհահե-
շակ Պէլլիգացի դատերգակ-գրագէտ
փնտռած գործերէն է սոյն հատորը
օժտուած է յաջող Թարգմանութեամբ
և շատ աժանագին է. 3 ֆր. (4 ֆր.):

— Կամաւորի Յիշատակարան Նիւ
Օհանի. յիշողութիւններ կամաւորակ
կեանքէն Հայաստանի մէջ. 5 (5,50):

— Հայրենի աղբիւր. անուանի բա-
նաստեղծ Ա. Խաւսկեանի ոտանաւորներ
շքեղ տպագրութեամբ. 10 (11):

— Գեղի, Շահան Նաթալի. Ամերիկա-
հայ ծանօթ բանաստեղծի գրած ոտանա-
ւորներու հատոր մը շքեղ տպագրու-
թեամբ. 10 (11):

— Գրական Ասուլիսներ: Ա. — Շահան
«Հին Աստուածներ»: Բ. — Գրիգոր Զ-
րապի «Նորալէպեր»: Գ. — Դ. Վարդ-
ժանի «Հեթանոս երգեր»: Դ. — Ռ. Զա-
ղարեանի «Յայգալոյս»: Ե. — Յովսէփ
Նէս Սէթեան: 5 հատը (Ա. — Ե.) միասին
7,50 (8 ֆր.):

(1913ին Կ.պօլիսի մէջ սկսած էին «Գե-
րական Ասուլիսներ» կազմակերպելու
Թիւրքահայ ծանօթ գրողների երկերի
վրայ հրապարակային ժողովի մէջ քննա-
դատական և խառնողական բանախօսու-
թիւններ կը լինէին և մասնաւորապէս
կազմուած ժուրի մը երկու կողմը լսե-
լետոյ իր եզրակացութիւններ կարտայա-
տէր: Այդ ասուլիսներ տակաւին վերոյիշե-
ալ 5 հեղինակների գործերին վրայ եղաւ
և հրատարակուած էին երբ քաղաքակ-
րապետական ճանգամանքներ եկան կառ-
ցնել մտաւորական յառաջդիմութեան ամ-
շարժում: Հրատարակուած Ասուլիսներ
մէջ քննադատական կամ զատադովա-
բանախօսութիւններ ունին Տիկին Զա-
րապի, Տօթ. Արմենակ Բարսեղեան
Տիկին Զապի Եսայեան, Ռուբէն Զա-
ղարեան, Գ. Զօհրապ, Վահան Թէքե-
ճեան, Խաւսկի, Կոմիտաս վրդ., Շաւարշ Մ-
սաքեան, Տիգրան Զէօկերեան, Յ. Ն-
Սիրունի, Երուանդ Օտեան և այլն):

— Մեր Խաչը, Տօթ. Մ. Սալբիի. շքեղ
տպագրութեամբ եւ խորհրդանշալի
գեղեցիկ պատկերներով հատոր մը որ
կարունակէ նորալէպեր հայ տարագրու-
թեան յիշատակներէն. 10 ֆր. (11):

— Հին Աստուածներ. Լեւոն Շահան
նուշակաւոր. Թատերգութիւն. 10 (11)

— Վերածնունդի Տարեցոյց 1920
սիրուն գրութիւններով եւ պատկերներով
զարդարուած. 5 (6):

Haic & Belus. National Dram.
Composed by M. J. Zorab. Calcutta.
1895. Գին 2,40 (2,50):

Նամակ, դրամ եւ այլն ուղղել
խմբագրին սնուումով
Rédacteur: EGHIGRE TOROSSIAN
Abonné Colbert 303, Marseille

Le Gérant: FRANÇOIS CARRIÈRE

Հայերէն Տպարան Մ. Փոքրուգալիս
MARSEILLE. — IMPRIMERIE DU MID
19, rue de la Grande-Armée, 19: